

Demos'un Politikaları ve Politikacıların Politikaları: Arjantin'den Alınan Dersler

Emilia Castorina

İngilizceden Çeviren: Mehmet Ali Umar

Kapitalizmde bugünkü halinde sömürü, eşitsizlik, yoksunluk ve dışlama, tarihte eşine rastlanmayan bir boyuta ulaşmıştır. Buna rağmen günümüz “kalkınma yazını”, bu gerçeğin politik boyutunu sistematik bir biçimde gözardı etmektedir (Mouzelis, 1988). Bunun nedeni kısmen, “üçüncü dünya” içindeki kalkınmanın teori ve pratiğinin neoliberalizm ve postmodernizm tarafından yeniden ambalajlanmasında yatmaktadır. Bir ideoloji olarak neoliberalizm küresel ölçekte düşünce, politika oluşturma ve politik uygulamalar üzerinde hakimiyetini sürdürürken, bu söylemin bir eleştirisi ve onu “yapıbozumuna” uğratma çabası olarak postmodernizm bütün kalkınma söyleminin “bir denetim ve gözetim aygıtı... denetleyici söylemler dizisi... Aydınlanma’dan bu yana boy gösteren bir bilgi/iktidar rejimi aracılığıyla evrenselleşen Avrupa projesinin yeryüzünün her köşesini içine alacak biçimde genişletilmesinden başka bir şey olmadığını” belirterek bu söyleme saldırmıştır (Cooper ve Packard, 1993: 3).

Kalkınma araştırmacılarının çoğu kalkınmanın esas hedefine ulaşamadığı konusunda hemfikir olmakla birlikte kalkınma kuramının “yeni gerçekliğin” tüm “karmaşıklığını”; sınıf, sermaye gibi modası geçmiş kategorilere ya da teleolojik bir “evrensel tarih” anlayışının tek yönlü yorumuna eşitleyen “indirgemeci” yaklaşımlardan ya da “makro açıklamalardan” kurtarılması gerektiğini vurgulamaktadır. Artık geçerliliğini yitiren kalkınma kuramının yerini yeni bir yaklaşımın aldığı kabul edilmektedir: Bugün her araştırmacı daha fazla mikro eylem düzeylerine odaklanarak (*mikro anlatılar*) cinsiyet, ırk vb. unsurları sınıf düşüncesine indirgemeyen ve üçüncü dünyadaki pozisyonların “muazzam çeşitliliğine” daha duyarlı olması gereken yeni kategoriler arayışı içindedir. Bu nedenle, kalkınmacılık sonrası (*post developmentalist*) çalışmalar, “yeni toplumsal hareketler” ve “küreselleşmeye” karşı yerel direniş alanları üzerine yapılan araştırmalarda “sınıf politikasının” yerini “kimlik politikasının” aldığını açıkça ilan etmektedir. Bundan sonra, gerek sağ gerekse sol için kalkınma kuramında geçerli kavram *eşitlik* değil, *çeşitlilik* olacaktır. Bu alandaki mevcut literatür ana hatlarıyla Escobar’ın “kalkınma düşüncesinin kokuştugu” argümanına katılmakla birlikte, bu varsayımın kalkınmanın temel faili devlet için de geçerli olduğu düşünülmektedir.

Bununla birlikte, “küreselleşme” olarak bilinen artışa el koyma ve sömürü biçimlerinin politik ve ekonomik süreci, gayri şahsi piyasa kurallarının gerisinde yatan disiplin mekanizmasının gizlenmesinde ve depolitize edilmesinde hayli etkili olmuştur. (Gindin, 2001). Bu nedenle, her ne kadar “post-kolonyal” ya da “kalkınmacılık sonrası” çalışmalar devletin merkezi rolünü ve bir bütün olarak kapitalizmin kapsamlı ve maddi bir eleştirisini göz ardı ederek yeni toplumsal mücadele biçimlerine duyulan ilgiyi canlandırmış olsalar da; üçüncü dünyadaki bu direniş biçimlerinin bugünkü politik sınırlarını ve çelişkilerini yanlış yorumladıkları ortadadır.

Bu yazının amacı, günümüz “kalkınma çalışmalarında” algılandığı biçimiyle, kuramsal/kavramsal olarak kimlik politikaları ve çeşitliliğin, devlet ve sınıf temelli politikaların yerini almasının üçüncü dünyadaki yeni direniş biçimlerinin analizini güçlendirmekten ziyade zorlaştırdığını ortaya koymaktır. Bu çalışma özel olarak Arjantin örneği üzerine odaklanmaktadır. Arjantin, 1990’lı yıllar boyunca neoliberal politikaların uygulanması açısından paradigmatik bir örnek olmakla birlikte, aynı zamanda burada –diyalektik bir karşıtlık olarak- yeni toplumsal /politik aktörler ve mücadele biçimleri ortaya çıkmıştır. Arjantin’de, neoliberalizm krizinin ortasında işsizler hareketi (*piqueteros*), sosyal patlamalar (*puebladas*), mahalle meclisleri, fabrika işgalleri vb. biçimlerde ortaya çıkan bu yeni “taban” siyasetinin özgünlüğünü kavramanın ve kavramsallaştırmanın önündeki en büyük sorun, mevcut kuramsal çerçevelerin yetersizliğidir. Gerçekten de, ne postmodern/ kalkınmacılık sonrası/ post-kolonyal perspektifler; ne de daha geleneksel sınıf/devlet temelli perspektifler, bu yeni olgunun tümüyle kendine özgü ve benzersiz yanlarını açıklamakta yeterli olabilmektedir. Bu çalışma bahsi geçen epistemolojik eksikliğin ne ölçüde ciddi politik sınırlamalara yol açtığını da irdelemeyi amaçlamaktadır.

Bu amaçla ilk bölümde – “kalkınma çalışmaları”nın “eleştirel” ve “ilerici” kanadında hâlâ hakim olan- post-kolonyal ve kalkınmacılık sonrası yaklaşımların (“kimlik siyaseti”, mikro-toplumsal analizler, parçalanmış toplumsal protestolar üzerine yapılan vurgu ve son olarak Toni Negri’nin “çokluk” kavramı ile birlikte) yeni popüler mücadele biçimlerinin ele alınışını nasıl depolitize ettiği irdelenmektedir. Alternatif olarak, *politik* boyutu (ve sınırlamaları) içinde bu yeni mücadele biçimlerinin gelişiminin kavranabilmesinde temel bir kaynak olarak sınıf ve devlet arasındaki ilişkinin yeniden kurulması gerekliliği vurgulanarak yapılacak analizi *demos* (halk) politikaları ile “politikacıların politikaları” arasındaki gerilim şekillendirecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise özel olarak bu gerginliğin Arjantin’de nasıl geliştiği ele alınacaktır. Böylesi bir durum, kapitalizmin temel yeniden dağıtım mekanizmaları tehlikeye girdiğinde popüler mücadelelerin teori ve pratiği üzerinde devletin oynadığı rolü ihmal ya da göz ardı eden yaklaşımların zaafalarını ortaya koyabilmektedir.

I. “Yukarıdaki” Birlik ve “Aşağıdaki” Parçalanma

Öncelikle vurgulanması gereken nokta şudur: neoliberalizm ve postmodernizm teoride ve pratikte yeni bir “bilgi-iktidar rejimi”¹ olarak ortak işlev görmektedir. Bunun tek nedeni

1 Bu terim kasıtlı olarak kullanılmaktadır ve postmodernlerin kalkınma söylemlerine yönelik eleştirel tanımlarına ilişkin ironik bir göndermede bulunmaktadır.

postmodern eleştirinin neoliberal kapitalizmle gerçek bir mücadeleyi öngörmemesi değil, aynı zamanda yeni direniş biçimlerini *politik ve ideolojik* içeriğinden soyutlamasıdır. Bu yeni bilgi-iktidar rejimine içkin muhafazakarlığın nedeni kapitalizme meydan okuma ve onu aşma iddiasından vazgeçmenin, *statüko* için en işlevsel olgu olmasıdır. Her ne kadar “postmodern”/“post-kolonyal”/“kalkınmacılık sonrası” çalışmalar yeni toplumsal mücadele biçimlerinin ele alınmasına duyulan ilgiyi canlandırmış ve son derece dikkate değer biçimlerde yeni manevra alanları açmışsa da, bunun ciddi politik sınırlamaları vardır.

IMF, Dünya Bankası ve Amerikan devletinin teknokratları dünya üzerindeki siyasetçileri (özellikle üçüncü dünyada) temel olarak sermayenin dizginlenmemiş hakimiyetini mümkün kılan her tür neoliberal “reçete” ile donatırken, tıpkı sirenlerin ezgisiyle büyülenen Odysseus gibi, postmodernist/ post-kolonyal/ kalkınmacılık sonrası fikirlerin cazibesine kapılan “sol” entelektüeller de, *demos*’u Marx’ın “eleştirinin silahları ve silahların eleştirisi” adını verdiği güçten yoksun bırakmıştır. Bir cephe deregülasyon politikaları, ulusötesi ve finansal işletmelerin küresel ölçekte artı değere el koymalarını mümkün kılan serbestlik ve muafiyet için sermaye kontrollerinin kaldırılması ile sermayenin egemenliğini bütünleştirmek ve standardize etmek için gerekli her türlü yasal ve kurumsal mekanizmayla donanmışken, diğer cephe ise sadece “taban hareketleri”, “kimlik siyaseti” ve “çeşitlilik” ile kuşanmıştır. Bir başka deyişle, “yukarıdaki birlik” ve “tabandaki parçalanma”.²

Postmodernizmin kapitalizmi ve iktidar yapılarını –dolayısıyla küresel kapitalizmin sömürülen ve dışlanan kesimlerin koşul ve olanaklarını sistematik olarak parçalayan gücünü- göz ardı etmekteki ısrarı bu sonucun ortaya çıkmasında oldukça etkindir. Postmodern epistemolojiler ve kalkınmacılık sonrası düşüncede “yapılar” ve “nedensellik” yerini fragmanlara ve olumsuzluklara bırakmıştır, dolayısıyla kendi sistemik birliği içinde herhangi bir toplumsal sistemden (kapitalist sistem, emperyalizm vb.) bahsetmek mümkün değildir. Geriye kalan sadece farklı iktidar ve tahakküm biçimleri ile farklı kimlikler ve söylemlerdir. Bu sadece “büyük anlatıların” değil kavranabilir bir tarihsel süreç fikrinin de reddi anlamına gelmektedir. Ne yazık ki böylesi bir yaklaşımın politik sonuçları hayli vahimdir: Herhangi bir sistemden ve nedensel analize açık bir tarih görüşünden bahsedilemeyeceği için bizleri tahakküm altına alan iktidar biçimlerinin kaynağını bilemeyiz ve bütün insanlığın kurtuluşunu, hatta kapitalizme bütünlüklü bir karşı koyuşu ümit dahi edemeyiz (Wood, 1997). Kapitalizm orada değilse, ona karşı koymak için herhangi bir neden de yoktur. “Sadece kısmi ve parçalı çok sayıda direnişin varlığından ümit edebiliriz” (Wood, 1997: 9).

Sonuç olarak varolanı, yoksullaştırılmış ve parçalanmış “*demos* politikalarına” karşı sermaye adına hüküm süren muktedit ve birleştirici, teknokrat bir “politikacılar politikası” olarak tarif edebiliriz. Diğer bir deyişle, geleneksel imparatorların “böl ve yönet” olarak tanımladıkları oyun, bu kez sermaye adına “sömürünün makro anlatısına karşı direnişin mikro anlatısı” biçiminde yeniden oynanmaktadır. Ancak, kapitalizmin dünyanın en evrensel sistemi olduğunu göz önüne alındığında, postmodernizmin gerçeğin parçalı olduğu ve dolayısıyla sadece parçalı “bilgilere” erişilebileceği ısrarının saçma ve işe yaramaz olduğu

2 Bu da, çağdaş global sermaye ve sermaye-emek ilişkilerinin yapılandırılma şekli ile örtüşüyor.

anlaşılacaktır (Wood, 1997). Örneğin Hoogvelt (1997) gibi “yeni toplumsal gerçeklikleri” kavrayabilmek için küresel ekonomi politiğin yapılarını açıklamaya çalışan post-kolonyal akademisyenler bile güncel kapitalizmi son derece tarih dışı ve apolitik bir biçimde yorumlama eğilimindedir. Bu tür açıklamalarda (özellikle kuzey/güney ilişkileriyle ilgili) neoliberal kapitalist dönüşümleri mümkün kılan siyasi saikler bir bütün olarak görmezden gelinmiştir; post-kolonyal düşüncenin büyük bir bölümü artık “merkez/çevre” ayrımının söz konusu olmadığı gibi anlamsız bir sonuçtan hareket etmektedir. Daha önemlisi, neoliberalizmin artışa el konulması ve böylelikle çevrenin (özellikle borçlandırma yoluyla) sömürülmesi hususunda son derece etkin bir politik mekanizma olması nedeniyle, dünyanın bu bölümünde kapitalist gelişime sürecini (ve eleştirisini) ciddiye almadan vücut bulabilecek herhangi yeni bir direniş biçimini kavrayabilmek olanaklı görünmemektedir.

Bu, özellikle bir zamanlar “üçüncü dünyayı” oluşturduğu düşünülen bölgeler için sorunlu bir durumdur çünkü küresel kapitalizmin en korkunç sonuçlarına; ardarda ortaya çıkan dehşetli finansal ve ekonomik krizlerle varolan sistemin bedelini en ağır biçimde ödeyen çevre ülkelerdeki halklar katlanmaktadır. Bununla birlikte, her finansal ve ekonomik çöküşün sorumluluğu başarılı bir biçimde kurbanlarına yüklenmektedir; ABD Maliye Bakanlığı tarafından geliştirilen, IMF ve Dünya Bankası tarafından yürütülen programlar krize sürüklenen ülkelerin kalkınma stratejilerini tahrip etmek için kullanılmıştır (Gowan, 1999). Ancak tüm bunlar postmodernistler için bir sorun teşkil etmez çünkü onlara göre bağımlılık ve sömürü içeren merkez/çevre ilişkileri bugün artık dünya üzerinde bulunmamaktadır.

Devlet Geri mi Çekiliyor?

Bu, sonuç olarak bizleri bugünün sosyo-politik dinamiklerine ilişkin birçok yanlış anlamın kaynağına götürmektedir: Devletin rolü. Gerek neoliberalizm gerek postmodernizm, devletin “geri çekilmekte” olduğu konusunda hemfikirdir ve bu nedenle genelde kapitalizmin, özelde ise küreselleşmenin politik yanını gözardı etmişlerdir. Bilindiği gibi neoliberalizme göre kalkınmanın gecikmesinin en önemli nedeni devletin piyasanın işleyişini sekteye uğratan ekonomik müdahalesidir. Bu yoruma göre hükümetler, ekonomik sorunlara çözümler üretmekten ziyade, tam da bu sorunların kaynağını oluşturur çünkü ulus devletler büyümeyi hızlandırmak ya da kalkınma kuramının başlangıçta öngördüğü gibi “gelişmiş ülkeleri yakalayabilmek” için gerekli araçlardan yoksundur. Öte yandan postmodernizm ve kalkınmacılık sonrası kuram, ulus devletin “kayıp bir paradigma”, daha önceki modernitenin geçmiş döneminden kalan bir kategori olduğunu öne sürmektedir. Sonuç olarak, mutlu bir tesadüf gibi, gittikçe daha fazla önemsenen bir fenomen olan yerel yönetim aracılığıyla *iyi yönetişimin* tipik örneği olarak devletin altı boşaltılmaktadır. Bu “iyi yönetişim” günümüzde eski refah devleti görünümünde değil; ekonomik, politik ve kültürel aktörler arasındaki yerel sinerjinin yeni biçimleri olarak gerçekleşmektedir (Schuurman, 2000).

Ancak bu “yanlış okuma”, yeni bir güç dengesizliğine neden olmaktadır. Neoliberalizm, sömürünün piyasa mantığını genelleştirmek için devletin küreselleşme sürecinin *üreticisi* olarak rolünü gizlemeye gerek duyarken, postmodernizm/ kalkınmacılık sonrası kuram da

devletin bir direniş alanı olduğunu gözardı etmektedir. Sorun küresel kapitalizm bağlamında devletin bir tahakküm alanı olarak işlev kazanması güçlenirken, aynı alanın direnişin de mekânı olarak tanımlanmasından vazgeçilmesidir. Bu süreç, askeri diktatörlüklerin hakimiyetinden yeni kurtulan üçüncü dünya ülkeleri için hayli dramatik bir tablo oluşturmaktadır. Devlet ilerici güçler açısından önemini kaybederken, muhafazakârlar tarafından yeniden işlevlendirilmektedir. İronik ya da değil, kalkınmacılık sonrası kuram son kertede devletin yerini sivil toplumun alacağı hususunda Washington sonrası konsensüsle aynı görüşü paylaşmaktadır.

Bu eğilim, Escobar (1995: 215) gibi “toplumları ve ekonomileri örgütleyebilmek, kırk yıl süren kalkınmacılık döneminin yarattığı tahribatı giderebilmek” için farklı yollar arayan eleştirel yazarlar için bile geçerlidir. Bununla birlikte kalkınma üzerine yapılan güncel çalışmaların çoğunun (hakim paradigmaya dahil veya eleştirel) aradığı çıkış yolu “yeni toplumsal hareketler”dir. Escobar’ın (1995: 216) belirttiği gibi, kalkınmanın üçüncü dünya ve savaş sonrası uluslararası ekonomik düzen açısından kurucu rolü ancak toplumsal hareketler söylemi bağlamında sona erdirilebilir. Bu perspektife göre popüler pratikleri tahakküm mantığına veya sermaye birikimi ile sınıf mücadelelerine indirgemeden restore etmek için toplumsal hareketler üzerine yapılacak bir çalışma gündelik yaşam deneyimlerine dayanmalıdır. Diğer bir deyişle, kalkınma düzeninin aşılması, büyük yapısal dönüşümlerle değil gündelik pratiklerde ve inançlardaki değişimler aracılığı ile kimliklerin ve daha geniş boyutta özerkliklerin inşa edilmesiyle gerçekleşebilecektir.

Bu yaklaşımın bazı kayda değer yanları olsa da, kesin olan şudur: toplumsal varoluşun maddi koşulları ile kapitalist toplumun ve onun kurucu eşitsizliğinin dönüştürülmesi için mücadele etmek bu tür perspektifler için artık arzu edilebilir değildir. Diğer bir deyişle, yoksulluğu ve dışlanmayı sürekli kılan maddi koşulların değiştirilmesi artık üçüncü dünyadaki kalkınmayı inceleyen akademisyenlerin gündeminde yer almamaktadır. En iyi ihtimalle, “otantiklik” ve “taban hareketlerine” yönelik arayışlar yeni toplumsal hareketlerin *soyut, muğlak, idealize edilmiş, özelleştirilmiş* ve *maddi kaynaklarından koparılmış* evreni içinde temellendirilecektir –şüphe uyandıran bir biçimde hem sol hem de sağ eğilimler tarafından benimsenen bir kategori. Bu noktada yapılması gereken taban hareketlerinin gündelik yaşam deneyimlerine bazı pragmatik çözümler sağladığını inkâr etmek değil, bu hareketlerin neden sınıf sömürsünü ve genel olarak sermaye gelişiminin analizini reddederek kavramsallaştırıldığını sorgulamaktır. Bütün bu okumaların gözardı ettiği gerçek sermayenin bir nesne değil, bir toplumsal ilişki olduğudur. Dolayısıyla, sermaye gelişim sürecini anlamak, toplumsal ilişkilerin gelişimini de kavramak anlamına gelmektedir. “Dışlanma” ciddi bir sorun oluşturmalarına rağmen, dünyanın her yerindeki işçilerin sömürülmesi hâlâ kabul edilemez bir durumdur. Yalnızca sistemin marjları üzerine odaklanmak, sömürüye dayalı sınıfsal ilişkilerin – farklı şeyleştirici mekanizmalar altında da olsa- hâlâ tüm dünyada varlığını sürdürdüğünü gözardı etmektir.

Ayrıca sınıf sömürsünün, dışlanma ile son derece yakın bir ilişkisi vardır. John Saul’un sözleriyle, “sınıf temelli politikalar ve anti-kapitalizm, insanlığın özgürleştirilmesi davasında

farklılık kavramına indirgenemeyecek kadar merkezi bir konumdadır”; elbette “kimlik ve farklılığı sınıf oluşumu, sermaye gelişimi ve sınıf politikaları ile bağı olmayan tarihsel bilinç biçimleri olarak algılamaya çalışmanın saçmalığından” söz etmek bile yersizdir (Saul, 2003: 354). Munck ve O’Hearn’ün (2001) de gösterdiği gibi, eleştirel bir postmodern perspektif bizleri toplumsal dışlama ile kabul etme ya da eşitlik ve eşitsizlik arasında süregelen çatışmayı görebilmemizi engelleyecek ölçüde kör etmemeli. Leo Panitch’in de belirttiği gibi (2001), sınıf ne her şey, ne de hiçbir şeydir. Servetin belirli bir azınlığın elinde yoğunlaşmasını sağlayan ve diğer kesimleri dışlayan bir makro sömürü anlatısı olan kapitalizm içinde yaşadığımız müddetçe, sınıf kaçınılmaz bir kategori olarak varlığını sürdürecektir. Özellikle, Marx’ın da belirttiği gibi, politik arenanın sınıf mücadelesinin en yoğun biçimde görünmez hale getirildiği ayrıcalıklı alan olduğunu düşünüldüğünde. Dolayısıyla sınıf mücadelesinin gözardı edilmesi, temel olarak politik olanın gözardı edilmesinin diğer bir yoludur.

Ayrıca neoliberal inanç aksi yönde de olsa, küresel sermayenin varlığının tamamen devlete bağımlı olduğu kanıtlanmıştır.³ Eğer bu gerçek ise, devlet bugün hâlâ çok önemli bir (bundan ibaret olmasa da) direniş alanıdır. Bunu neden görmezlikten gelelim? Kastettiğimiz klasik anlamıyla politikanın, yani devlet ve sınıf iktidarının, hâlâ önemini koruduğudur; bunu gözardı eden ya da önemini kavrayamayan herhangi yeni bir “taban” siyaseti özgürleştirici projeleri tanımlarken –sınıf temelli olmasa dahi- yetersiz kalacaktır. Bir sonraki bölümde, Arjantin’de krizlerle birlikte (gerek 1990’lı yılların ortalarında, gerekse 2001’deki sosyal patlamada) ortaya çıkan yeni mücadele biçimlerinin radikal potansiyelinin, asla “geri çekilmeyen” devlet karşısında nasıl sönmüldüğü gösterilecektir. İronik bir biçimde bugün geri çekilme sürecine girmiş gibi gözükten devlet değil “taban” siyasetinin kendisidir.

II.

Arjantin’de “*demos* politikaları” ile “politikacıların politikaları” arasındaki gerilim, bugün “taban” siyasetinin içerdiği politik imkânları ve sınırları kısmen gösterebilmektedir.

Aralık 2001: Çokluğun Yükselişi mi?

Arjantin’de *demos* politikaları ile politikacıların politikaları arasındaki gerilim, Arjantin halkının “*Que se vayan todos*” (“ülkemizi sattılar”) sloganıyla sokaklara dökülüp de la Rua hükümetini devirdiği Aralık 2001’de en yüksek noktasına ulaştı. Öfke, politikacılar ile büyük sermayeyi (öncelikle uluslararası bankaları) hedef alıyordu ve bunların halka karşı vaatlerini yerine getirmemeleri üzerine patlak verdi. Bu olay, Toni Negri tarafından (bir sınıf aktörüne karşı) “çokluğun” (*multitude*); diğer bir deyişle, herhangi bir devlet temsilini olumsuzlayan bir gücün doğuşu şeklinde yorumlanmıştı (Negri ve Cocco, 2003). Bu nedenle, Aralık 2001’de patlak veren ayaklanma toplumsal, politik ve ekonomik bir deney (toplumsal olanın yeniden kurulması) sürecini başlattı: *Piqueteros* eylemleri, şehirli orta sınıfların boş tencere protestoları, tasarruf sahiplerinin mevduatlarını donduran bankalara saldırıları,

3 Bu konuda kapsamlı bir literatür mevcuttur. Konuyla ilgili Marksist literatür için bkz. Panitch (1994); Panitch ve Gindin (2004). Daha kurumsal ve neo-kurumsal argümanlar için bkz. Hirst ve Thompson (1996). “Kapitalizmin ‘çeşitleri’ üzerine bkz. Hollingsworth ve Boyer (2000), Coates (2000).

mahalle meclisleri, işgal edilen fabrikalarda oluşturulan kooperatif türü örgütlenmeler ve ekonomik mübadele için yaratılan yeni dayanışma biçimleri (takas ağları). Negri'ye göre çokluk, toplumsal olarak kabul edilenler ve dışlananların ontolojik olarak biraraya gelişini ifade ediyordu ve dolayısıyla geleneksel sınıf analizi artık geçerliliğini yitirmişti. Bu bakış açısına göre, çokluğun gücü kendini ifade ettiğinde, devletin gücü (özellikle Hobbes'cu anlamıyla "korku" politikası olarak) sona eriyordu. Negri'ye göre bir imkân olarak "çokluk" ile "halk" arasında bir ayırım yapılması gerekiyordu, çünkü halk kavramı devlet içinde temsil edilenlerin birliğini öngörmesine karşın, "çokluk" devletin olumsuzlanması anlamına gelmekteydi. Negri'nin Arjantin'de gördüğü, ulus devletin sönümlenmesiyle birlikte gelişen imkânlardan biri olarak imparatorluk yapılarının içinde veya dışında boy gösterebilen "çokluğun" bir örneğiydi.⁴

Negri'nin devlet analizinin doğru olup olmadığı bir yana, Arjantin örneği oldukça yer-siz. Aralık 2001 olaylarıyla ilgili naif anlatısı, o gün olup bitenler ve onu izleyen politik süreç için oldukça şiirsel, "idealize" edilmiş olmasa bile biraz romantik bir yorum. O günlerde, kendiliğinden gelişen popüler hareketliliği devlet tarafından uygulanan şiddetli bir baskı izlemişti. Arjantin halkı, devletin kayboluşuna ya da yokluğuna değil, şiddetli tepkisine şahit oldu. De la Rua'nın çöküşü hiçbir surette devletin çökmesi anlamına gelmiyordu. Entelektüellerin kendiliğinden gelişen eylemlilikler adına "eski" politik formların tamamen terk edilmesine dair ısrarlarına rağmen, Peronist parti de la Rua hükümetinin tasfiyesinde etkin bir rol üstlendi, ve toplumun marjinal kesimleri gerçekten Peronizm tarafından örgütlendi ve harekete geçirildi –bu da yağmalara katılma biçiminde gerçekleşti.

Peronizmin iktidara gelmesiyle birlikte devlet, "milliyetçi" ve "kalkıncı" fikirlerin de yardımıyla yeni bir hegemonik odak yaratıp "sözde" çokluğu dağıtmak ve ülkeye "düzen ve istikrar" getirmek için harekete geçti. Bu elbette kalkıncı devletin geri geldiği anlamına gelmiyordu fakat toplumsal uzlaşmayı tekrar oluşturabilmek için "hayali" de olsa bu senaryo oynandı. Bu "hayali" senaryonun bu denli başarılı olması ulus ve devlet gibi "eski" kavramların miadını doldurmadığını ve hâlâ geçerli olduklarını kanıtlamaktadır. Ayrıca bu deneyim, devletin olumsuzlanmasından öte "çokluğun" değil ama "halkın" daha egemen bir devletin varlığını talep ettiğini göstermektedir. Duhalde ve Kirchner'in kullandığı milliyetçi ve kalkıncı söylemlerinin "kolay" başarısı halk açısından "devlet içinde temsil edilenlerin birliğinin" tekrar oluşturulmasını öngören "ahlâki" bir talebi ifade etmekteydi. Dolayısıyla bu, "çokluk" gibi bir şeyin gerçekten ortaya çıkmadığını göstermektedir. Burada vurgulanmak istenen, sözü edilen "hayali" senaryonun temelsiz olmadığı ve son derece açık bir biçimde sınıf-devlet ilişkileri bağlamında şekillendiğidir. Gerçekten de "ulusal (yerel) burjuvazi", Peronizmin yarattığı yeni ideolojik odağı hem toplumsal iktidarını yeniden kurabilmenin, hem de madun (*subaltern*) sınıfların taleplerini azaltmanın etkin bir aracı olarak kullanmıştır.

Bu anlamda, "çokluk" kavramı yaşanan politik süreci kavrayabilmek için yetersiz görün-

4 *İmparatorluk* konusunda öne sürülen argümanlar bu çalışmanın kapsamının dışında olmasına rağmen, Negri'nin en temel anlamda devletin "geri çekilişi" üzerine post-kolonyal ve kalkıncılık sonrası akımların tezlerini yeniden ürettiğini belirtmek yeterli olacaktır. Negri'nin argümanında global kapitalizm, devlet ve imparatorluk ilişkisinin eleştirel bir değerlendirmesi için bkz. Panitch ve Gindin (2002), Boron (2005).

mektedir. Yeni koşullar altında örgütlenen “politikacıların politikalarının”, aynı zamanda bazı eski klientelist siyaset biçimlerinin bir kısmını güçlendirdiğini kavramak son derece önemlidir. Devlet sönümlenmediği için bazı siyasi temsil biçimleri tam olarak ortadan kalkmamıştır. Bu süreci, yukarıdaki politikalar ile tabandaki “yeni” politikalar arasındaki gerilimin dinamiği olarak görmemiz gerekmektedir. Ayrıca şunu da unutmamalıyız ki, her ne kadar “ülkemizi sattılar” sloganı siyasi temsili radikal bir biçimde sorgulamış ve vatandaşların doğrudan katılımını öngören farklı alternatif biçimlerin önünü açmışsa da, bu vatandaşlık nosyonlarının hiçbirisi doğrudan demokrasiyi ya da herhangi bir reel iktidarın uygulanışını içermemektedir. Bu Negri’nin umduğu gibi Paris Komünü değildi. Daha ziyade, Arjantin vatandaşlarının yaşadığı –Gramsci’nin kullandığı anlamıyla– “kathartik” bir andı. Vatandaşlar sokaklarda oluşturdukları “gayri resmi” meclislerle katharsise ulaşırken, yönetici sınıf da yaşanan finansal çöküşte gerek kendisinin gerekse uluslararası bankaların yasal anlamda herhangi bir sorumluluğunun olmadığını öngören bir dizi yasayı parlamentoda oylayarak kendi katharsisini yaşıyordu –tabii ki halkın parasının açıkça gasp edildiğinden ve IMF ile ABD hükümetinin baskılarından hiçbir biçimde söz etmeden.

Başlangıçta bir bütün olarak siyasi sisteme meydan okuduğundan dolayı halkın güçlenmesi olarak görünen bu süreç; pratikte küresel sermaye karşısında halkın mevcut gücünün budanmasına dönüştü. Böylesine geniş çaplı bir toplumsal ayaklanma nasıl oldu da siyasetçilere ve bankalara tanınan dokunulmazlıkların daha da genişletilmesi ile sonuçlandı? Popüler katılım ve “kimlik politikaları” ile ilgili yenilikçi önerilere rağmen, tüm olan bitenin ardından vatandaşlar bankalardaki birikimlerini geri alamadılar. Bu deneyimin öğrettiği, devlet iktidarının –sermayenin iktidar alanı ve aracı– ele geçirme amacından vazgeçilmesinin küresel sermaye açısından herhangi bir tehlike teşkil etmemesiydi.

Aralık 2001’den sonra Arjantin’de yaşanan politik süreci kavrayabilmek için Gramsci’nin “mevzi savaşı” kavramı, “çokluk siyaseti” ya da –mikro toplumsal bir perspektifle incelenen– “yeni toplumsal hareketler” kavramlarından daha yararlı olabilir. Örneğin, 2003 yılı içinde yeni bir “çokluk”, hayli sağcı bir “çokluk” güvenlik meselelerine dair geniş çaplı yürüyüşler ve gösteriler düzenledi. 2001 ile 2003 yılları arasında medya ve “organik entelektüeller” kamuoyunu güvenlik meseleleri etrafında hegemonize ederek Aralık 2001’de radikal bir biçimde kendini dayatan işsizlik, küreselleşme, finans kapital vb. konuları gündemin dışına itti. “Radikal” bir dönüştürme potansiyeline sahip bu süreç, yeni bir “koru siyasetini” başarıyla uygulayan sağın “radikal” bir biçimde yeniden örgütlenmesine dönüştü. Bu “çokluğun” talep ettiği daha fazla polis, daha fazla devlet müdahalesi ve daha fazla baskıydı. Bu “yeni toplumsal hareket” için yapılacak teşhis hayli açıktı: Kriz, suçun giderek artmasına neden olan ciddi bir düzensizliğe ve marjinalliğe neden oluyordu; dolayısıyla da devlet bu pisliliği temizlemekle yükümlüydü. Sağın toplumun gündemini belirlemeye başlayan ideolojik operasyonu ilk elden orta sınıflar ile toplumun işsiz ve dışlanmış kesimleri arasında bir karşıtlık yarattı. 2001 yılında Negri’nin “toplumsal olarak kabul edilenler ve dışlananların ontolojik olarak biraraya gelişi” olarak olumladığı olgu, toplumsal hareketler içinde ortaya çıkan ideolojik kutuplaşma karşısında gerçekçi olmaktan çıktı. Farklı bir biçimde açıklaya-

cak olursak, “çokluk” ya da “yeni toplumsal hareketler” gibi nosyonlar ötsel olarak ilerici ya da dönüştürücü araçlar değil, demokratik ve reaksiyoner güçler arasındaki ideolojik mücadele alanlarıdır. Bugün Arjantin’de, toplumsal hareketlilikler söz konusu olduğunda, sağ dışlananları baskı altında tutmak gerektiğini savunarak bazı popüler güçleri harekete geçirdiği için hâlâ bir “mevzi savaşı” söz konusudur.

İşsizler Hareketin Geri Çekilmesi

İşsizler hareketinin, bu “sosyolojik mucizenin” (Bourdieu’nun ifadesiyle) kısa bir tarihçesi, “*demos* politikaları” ile “politikacıların politikaları” arasındaki gerilim konusunda alınabilecek en acıklı derslerden biridir.

Bu yeni hareket ilk kez 1990’lı yılların ortalarında; bazı işsiz grupların, işçi sınıfının geleneksel mücadele biçimlerinden birçok açıdan farklı, kolektif eylem biçimlerini içeren yeni bir mücadele pratiği yaratmalarıyla başlamıştı. Ulusal ekonomilerin dışa açılması ve deregülasyonu, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, emeğin esnekleştirilmesi, endüstriyel üretimin tasfiyesi, gelirin çok büyük bir kısmının ücretli çalışan kesimlerden kapitalist sektörlere transferi/dağıtılması ve genelde üretim kapasitesinin azaltılmasıyla sonuçlanan sözde “yapısal uyum” politikalarıyla beraber çalışma koşullarının garantörü olarak devlet “geri çekilerek” sermayenin garantörü konumuna geldi. Bu noktada bir “sınıf” ayrımı yapmamız gerekiyor çünkü devletin sözde “geri çekilişi” sadece emeğin haklarından ve emeğin koşullarını belirleyen düzenlemelerden geri çekilmesi/vazgeçmesi anlamına geliyordu. Bu da, dolaysız olarak sermayenin toplumsal yeniden üretimi için gerekli yeni koşulların garanti altına alınmasıydı. En temel anlamıyla, karşımızda bir sınıf devleti bulunmaktaydı.

Sonuç olarak devlet, sendikalar ve işletmeler arasındaki popülist ve korporatist bağ oluşturan geleneksel çalışma ilişkileri modelinin çökmesiyle birlikte sendikal örgütler ciddi bir biçimde güçlerini yitirdi ve devre dışı bırakıldı. Sendikaların zayıflatılması ve sosyo-politik matrisin merkezinden geri çekilmeleri, bizzat Peronist parti tarafından gerçekleştirildi.⁵ Neoliberal ekonomik “rasyonalizasyon” süreci, kamu yönetimi ile özelleştirilen işletmeler ve hizmetlerde büyük çaplı değişikliklere neden olurken –işsizlik oranını %18’e çıkararak, toplumun yeni dışlanmış ve işsiz kesimlerini tarihsel/geleneksel kolektif eylem ve örgütlenme biçimlerinden ciddi bir biçimde kopardı ve devletten talepte bulunma kapasitelerini zayıflattı. İşçi sınıfının yeni protesto biçimleri tam olarak sendikalizmin mevcut krizi ve toplumsal dışlanmanın artışı bağlamında ortaya çıktı. Bu zamana kadar grev ve gösterileri merkezi/ulusal meydanlarda gerçekleştiren yüksek düzeyde merkezileşmiş, kurumsallaşmış ve “politikleşmiş” sendikal mücadele biçimi ile karşılaştırıldığında gerek *puebladas* (kent

5 Burada Peronizmin paradigmatic ve pragmatik kaymasının Menem’in liderliği döneminde gerçekleştiğini vurgulamak gerekiyor. Aynı popülist parti 1940 ile 1980 arasında işçi hareketinin temel siyasal ve toplumsal kimliğini temsil etmekteydi ve bu hareketin “omurgasını” sendikalar oluşturuyordu. Eskiden işçi sınıfına yakın politikalar üreten bu hareket, sermaye sınıfına yakın politikalar geliştirdikçe bizzat bu modelin altını oymaya başladı.

ayaklanmaları biçiminde gerçekleşen sosyal patlamalar)⁶ gerekse *cortes de rutas* (yolların bloke edilmesi ve *piqueteros* hareketi)⁷ ülke geneline yayılmış parçalı mücadele biçimlerinden oluşan yeni birer repertuar olarak ortaya çıktı. “Piqueteros” olarak adlandırılan hareketin sendikaların, siyasi partilerin veya herhangi bir siyasi liderliğin katılımını açıkça reddetmesi siyasi arenanın geleneksel kanallarından tümüyle özerk, dolaylımsız, yeni siyasi pratiklere alan açtı. Formel siyaset ve Peronizm ile böylesi bir mesafe konması, hiçbir surette bu hareketin apolitik olduğu anlamına gelmez. Aksine, bu hareket “tabandan” aldığı güçle kendisini yenden politikleştiriyordu ki, bu da “yukarıdan” (devletten) gelen Peronizmin geleneksel, klientelist politikleşmesinden tümüyle farklıydı. “Tabandan” gelen bu yeni siyaset, doğrudan politik eylemler (yolların bloke edilmesi) ve doğrudan demokratik karar alma prosedürleri (meclisler) tarafından biçimlendiriliyordu. Gerçekten de, *piqueteros* hareketi, herhangi bir geleneksel aracı olmadan devletle pazarlık etmek istiyordu. Yolların bloke edilmesi, talepleri ve yeni eylem biçimleriyle, toplumsal çatışmaları politik olarak çözen işlevsel mekanizmaların ortadan kaldırılmasını ifade ediyordu. Benzeri protesto biçimlerinin hakim olduğu bölgelerdeki siyasi kayıtsızlık (özellikle oy kullanmama) bunun en iyi kanıtıdır. Parçalı ve hayli heterojen bir yapıya sahip olan bu hareket, sosyal programların kurumsallaştırılmasına, örneğin *planes trabajar* (işsizlik sigortası), yönelik bir talepler bütünü etrafında büyüdü ve örgütlendi.

6 1990'lı yıllarda ülkenin en ücra bölgelerine kadar yayılan *puebladas*, kaybettikleri işlerini geri isteyenlerle birlikte çoğunlukla maaşları çok geç (bazı durumlarda üç aylık gecikmeyle) ödenen (eyalet ve belediye düzeyinde) kamu çalışanlarından oluşuyordu. Olayları tetikleyen başlıca unsur halkın öfkesiydi. Şehrin sokaklarında sergiledikleri şiddet eylemleri kamusal yaşamın tipik sembollerine yönelikti. Bunların arasında yağmalama, kamu binalarını kundaklama, yerel politikacıların özel mülklerine saldırı gibi eylemler bulunuyordu. (Bu olaylar arasında “Öfke Günü” özellikle ünlüdür, zira o gün insanlar sadece parlamentoya ve adalet bakanlığına saldırmakla kalmayıp aynı zamanda valinin konağına girmiş, özel eşyalarına el koymuştur. Yüzme havuzunda yüzen ve valinin karısının giysilerini giyen eylemciler ellerine geçirdikleri her şeyi yakmışlardır). Yetersiz planlamayla birlikte, sendikalaşmaya yönelik girişimler, işyerlerinde spontane bir biçimde gerçekleştirilen toplanmalarla sınırlı kaldı. Her seferinde, tüm bunlar, kurumsal bir süreklilikten yoksun yerel ve parçalı girişimler olarak kaldı ve bir zamanlar Peronizmin emekçi sınıflar için yarattığı istikrarlı bir siyasi örgütlenmenin kesin hedeflerinden ve sağladığı kimlik duygusundan yoksundu. Bazen gerçek anlamda kentsel ayaklanmalar niteliği taşıyan bu sosyal patlamaların en ilginç özelliği, protestoları ifade etmek için kullanılan dilin ahlaki ve kişisel niteliğiydi. Yerel politik sınıfların ahlaki olarak kınanmasının radikal bir politik anlamı vardı. Bir taraftan bu patlamalar siyasi sistemin toplumsal taleplere etkin cevaplar sağlamadaki yetersizliğini yansıtıyordu. Devlet sadece kamu çalışanlarının ücretlerini ödeyemeyecek durumda olduğundan değil, aynı zamanda meşruiyetini sağlayamadığı için de çökmüştü. Devlet sorumluluklarını gerektirdiği biçimde yerine getiremediği sürece, sosyal patlamalar ülke çapında artarak sürdü. Öte yandan, politikacıların ve özel mülklerinin şiddet olaylarının hedefi haline gelmesi, Peronist partinin etkin bir biçimde oluşturduğu “klientelist” şebekeler aracılığıyla yerel düzlemdeki iktidar ilişkilerini tarihsel olarak yapılandıran siyasetin “şahsi” boyutta nasıl kavrandığını gösteriyordu.

7 Yollar bloke edilerek gerçekleştirilen protestolar ilk kez 1997 yılında ortaya çıktı ve özellikle Arjantin’in işsizlik oranlarının en yüksek (bazı durumlarda % 48), gelir dağılımının en düşük olduğu bölgelerine hızla yayıldı. Protestolar genel olarak, yerleşik nüfusun büyük bir kısmının özelleştirilmiş büyük kamu işletmelerinde çalıştığı bölgelerde gerçekleşiyordu. Protestolar genel olarak özelleştirme sonucu işlerini kaybetmiş heterojen grupları kapsamakla birlikte yolların bloke edildiği eylemler, özellikle kadınların, gençlerin ve öğretmenlerin desteğine sahne oluyordu. Eylemciler kendilerini *piqueteros* olarak tanımlıyorlardı. Talepleri son derece spesifik ve somuttu. Bunlar yeni istihdam olanaklarının yaratılması, işsizlik yardımı, vergi borçlarının ertelenmesi gibi kendileri tarafından geliştirilen projelere ilişkin taleplerdi. Sonuç olarak bu talepler, işçi sınıfının geleneksel taleplerinden daha savunmacı ve daha az organikti. Sosyal patlamalara kıyasla bu gruplar işbirliği temelinde örgütlü bir biçimde hareket ediyorlardı ve uyumlu, homojen ve disiplinli davranış biçimleri geliştirmeye eğilimlidir. Taş ve sopa gibi kendilinden silahlarla savunmak zorunda kalan bu gruplar, yoğun bir baskıya maruz kalmaktaydı. Ancak, bu durum, *piqueteros* arasındaki dayanışmayı daha da güçlendiriyordu. Temel karar alma organları meclislerdi ve çoğu durumda bu meclisler *Cooperativa de desocupados de Jujuy* (Jujuy İşsizler Kooperatifi) gibi yeni toplumsal ağların oluşturulmasında etkin bir rol oynuyordu. Sosyal patlamalar yanında medya da bu grupların görünürlüğünün ve protestonun farklı ve dağınık odak noktalarına karşılıklı bilgi akışının sağlanmasında etkin bir rol oynadı.

Bu noktada, işsiz örgütleriyle daha sonraki hükümetler arasındaki ilişki, *demos* politikaları ile politikacıların politikaları arasındaki gerginliğin nasıl geliştiğini anlayabilmek açısından önemlidir. Peronizmin “klientelist” iktidar yapılarına açık bir biçimde karşı koyarak⁸ kendini oluşturan işsiz örgütleri, de la Rua döneminde (1999-2001) yüksek düzeyde özerkliğe kavuştu ve gerçek anlamda örgütlü bir toplumsal hareket halini aldı. Gücü ve etkisi sorgulanamaz bir noktaya ulaştıktan sonra, (2001 yılında de la Rua halk tarafından devrildikten sonra tekrar iktidara gelen) Peronist hükümetler *piqueteros* hareketiyle uzlaşmayla karşı koymayı, işbirliği ile baskıyı, sosyal yardım ile nefreti tuhaf bir biçimde biraraya getiren, ikircikli bir ilişkiyi konsolide etmeyi başardılar. Devlet tarafından sağlanan sosyal programların aktivistlerin ihtiyaçlarını karşılaması ve mensubu oldukları toplumsal hareketleri sürdürmenin yegâne kaynağı haline gelmesiyle bu yeni Peronist politikalar hareket ile devlet arasında bir bağımlılık ilişkisi yarattı. Ayrıca bazı kesimlerle işbirliği yapan, bazılarını ise dışlayan devlet politikaları da –sosyal projeler iktidarı açıkça eleştirmeyen örgütlere tahsis edilirken, daha radikal bir biçimde iktidara karşı çıkanlar engellenmiştir- zaten hayli heterojen bir yapıya sahip hareketin daha da parçalı bir hale gelmesinde çok etkili oldu. Diğer bir deyişle, klientelist ağlar *piqueteros* hareketi içinde yeniden üretildi. Politikacıların politikalarının reddi olarak ortaya çıkan hareket, bizzat aynı yapılar tarafından söğürüldü. Siyasi iktidarın eski, tükenmiş yapıları Peronist partinin devlet kontrolünü tekrar ele geçirmesiyle birlikte yeniden canlandırıldı.

Bu sürecin önemli bir belirtisi *piqueteros* hareketin parçalılığını aşma ve bütünleşmiş bir hareket niteliği olma –daha kararlı bir biçimde seçim süreçlerine katılabilecek bir siyasi parti ya da koalisyon oluşturmak bir yana- noktasındaki beceriksizlikti. 2001'den önce *piqueteros* hareketi içinde önce farklı kesimler arasında bir *işbirliği*; daha sonra aynı kesimler arasında bir *rekabet* ve son olarak da açık bir *rekabet* dönemi yaşandı (Swampa and Pereyra, 2003). Elbette ki, en ciddi çatışmalar Peronist hükümetlerle birlikte ortaya çıktı. Bu da, hareketin daha önce biriktirdiği gücün ciddi bir biçimde aşınmasına yol açtı. Bugün ise, *piqueteros* hareketinin bugüne kadar “radikal” olarak bildiğimiz liderleri, Kirchner hükümetinde görev alıyor.

Bu durum, “tabandan” gelen bu yeni politikaların nasıl yorumlanması gerektiği konusunda birçok soru ortaya çıkarıyor. Güncel Arjantin deneyiminde açıkça görülen devletin toplumsal mücadeleleri düzen içine çekme politikası, “kimlik politikalarının” halkı harekete geçirme kapasiteleri açısından güçlü olduğunu, fakat bu gücün aynı zamanda bu politikaların temel zaafını oluşturduğunu gösteriyor. Gerçekten de, işsizlerin kendilerini “*piqueteros*” ismiyle özdeşleştirdikleri bu politik süreç yeni eylem biçimleri yarattığı için kilit bir öneme sahiptir. Hiç şüphe yok ki, bu “politik özdeşleşme” süreci onların yapısal engelleri (işsizlik/dışlanma) aşmalarına ve birer siyasal özne olmalarına olanak tanımıştır.⁹ Ancak bu yeni dilin parçalı doğası, işsizler hareketinin rakiplerini tanımlamasını ve daha büyük toplumsal ta-

8 Peronist sendikaların yapısal uyum programlarını ve emeğin esnekleştirilmesini öngören politikaları savunarak iktidara iş birliği yaptığı ve yozlaştığı suçlaması.

9 Medya tarafından bu grupların adlandırılmasında göze çarpan semantik çeşitlilik –“yol blokajcılar”, “bozguncular” ya da kısaca “komşular”- yalnızca hareketin özgünlüğünü ve bunları adlandırmakta karşılaşılan güçlüğü değil, aynı zamanda dışlanmadan dolayı bu insanların toplumsal düzlemdeki görünmezliklerini de yansıtmaktadır. Bu grupların kimliklerini tanımlamak hükümet, medya ve protestocular arasında semiotik bir mücadeleyi başlatmıştır. Protestocular, yalnızca yüzlerini gizleyerek değil, aynı zamanda barikatlarla yolları bloke edip insanların ve metaların serbest dolaşımını engellemiş ve dışlanmışlıklarını eyleme dönüştürmüşlerdir.

lepleri güçlendirmelerini sağlayacak organik bir bütünlük inşa etmelerini mümkün kılacak etkin bir retorik edinmelerini ve daha koordineli bir biçimde hareket etmelerini engellemiştir. Bu yeni mücadele ve protesto biçimlerini “kimlik politikaları” ya da “yeni toplumsal hareketler” perspektifinden yorumlamanın sorunu “yapı”dan “fail”e doğru uzanan sürecin kendi içinde bir amaç olarak görülmesidir. Oysa, işsizler toplumsal gerçekliğin kendi içinde ayrı “fragmanları” ya da “söylemleri” olarak algılanmak yerine işçilerle birleşselerdi, mücadeleleri çok daha güçlü olabilirdi. Post-kolonyal/ kalkınmacılık sonrası çalışmaların olumlu olarak nitelediği yenilik (farklılıkların sınıfa ya da dışlanmışlığın sermaye-emek ilişkilerine indirgenmemesi) popüler mücadelelerin bir düzeyde şeyleştirilmesidir. Kapitalist sistem tarafından dışlananların hareketi neden –yerel düzeyde de olsa—kapitalizme meydan okuyan güçlü bir praksise sahip olmasın? Bu soru, kalkınmacılık sonrası kuramları fazla ilgilendirmiyor; fakat Marksist bir perspektifle ciddi bir biçimde ele alınması gerekiyor.

“Siyasi iktidar konusu önemini koruyor. Bazıları devlet iktidarının hedef alınması fikrine karşı çıkıyorlar fakat küreselleşmenin devletin rolünü zayıflattığı argümanını, kendi ulusal burjuvazine karşı mücadeleden vazgeçmeniz olarak okuyabilirsiniz” (Saul, 2003: 236). Güney Afrikalı bir toplumsal hareket aktivistine ait bu sözler önemli bir noktayı vurgulamaktadır. *Piqueteros* hareketinde eksik olan tam da budur, böylesine büyük bir potansiyele sahip bir hareketin –geleneksel politikaların ve yapısal uyum programlarının reddi bağlamında- devlet iktidarı tarafından bu kadar kolay bir biçimde soğurulmasının nedenini burada aramak gerekmektedir. Başka bir biçimde söylersek, *demos* politikalarının (tabandan gelen politikaların) politikacıların politikaları tarafından parçalanmasının nedeni budur. Önemli olan “kimlik siyasetini” reddetmek değil, bunun ötesine geçebilmektir.

Öte yandan, “söylemsel” olarak işsizlerin kendi kimliklerini daha geniş bir sınıf mücadelesi ile özdeşleştirmemiş olmaları, işsizlerin zorunlu olarak sınıf mücadelesinin bir parçasını oluşturmadıkları anlamına gelmez. Kendilerini geleneksel işçi sınıfının bir parçası olarak görmemeleri, onların sınıf ilişkileri içinde yer almadıklarını göstermez. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir epistemolojik ve ontolojik soru mevcut. İki farklı soyutlama düzlemi arasında bir ayırım yapmak gerekiyor: İlki, sermayenin toplumsal olarak yeniden üretim düzeyi (sınıf sömürüsünün *tarihsel* olarak farklı tahakküm biçimleri ve “kimlikler” ile eklemlenmesi); diğeri ise toplumsal aktörlerin hareketlilik ya da eylemlilik düzeyi. Aslında, bir analiz yöntemi olarak tarihsel materyalizm, bu iki düzey arasındaki görünür nedensellik ilişkisini dolaysız olarak aktarmak zorunda değildir (bu noktada ortodoks bakış açısı post-kolonyal olandan farklı değildir). Buna karşılık, Gramsci’nin de belirttiği gibi, politik çatışmalar çok ender olarak kendini sınıfsal biçimlerde gösterir çünkü politik olan, toplumsal dinamiklerin sınıfsal karakterinin iyice görünmez olduğu bir düzlemdir. Dolayısıyla Gramsci politik olanın özerkliğinin önemini vurgulamıştır. Bu nedenle, belirli bir protesto ya da gösteri biçiminin birebir tezahüründe bir sınıfsal karakter aramaya gerek yoktur. Bu “yanlış okuma”, genel olarak kalkınmacılık sonrası kuramın, özelde ise Negri’nin, sınıf mücadelesinin artık geçerli olmadığı argümanını öne sürmelerine neden olmaktadır. Eğer tarihsel materyalizmden alınması gereken değerli bir ders varsa o da kitlelerin (ya da mev-

cut durumda çokluğun) mitik görünümünün ardında yatan sınıf gerçeğidir. Finansal kriz, sosyal patlama ve Peronizmin her ikisini de kendine özgü bir yöntemle çözmüş olmasının, küresel sermaye ve yönetici sınıfın esnekliğinden öte bir anlamı yoktur. Eğer Gramsci'nin hegemonya ve transformasyon kavramlarından çıkarılması gereken değerli bir ders varsa, o da dünden daha az olmamak üzere bugün de, Peronizmin Arjantin'inde sermayenin hegemonik stratejilerinin işleyişini anlayabilmek için milliyetçilik temasını gündemimize almamız gerektiğidir.

Arjantin'de ortaya çıkan bu yeni direniş biçimlerinin ironik bir sonucu da, “solcu” postmodern entelektüeller toplumsal çalkantıları sınıf bağlamında açıklamaya yönelik tüm girişimleri reddederken, küresel sermayenin organik entelektüellerinin bu bağlamın sınıfsal niteliğini vurgulamakta tereddüt etmeyişidir. Aralık 2001'in ardından Arjantin'deki siyasi kurumların zayıflığı konusunda görüşlerini belirtirken Rudi Dornbusch şu açıklamayı yapmıştır: “Dışlanmalar bir *sınıf mücadelesi* yürütüyorlar ve kurumlar tamamen çökmüş durumda.”

Son Bir Ders

Arjantin'de “tabandan” gelen yeni politikaların yükselişi ve çöküşü¹⁰ geleceğe dönük eleştirel pratikler açısından hayli yol göstericidir. Devlet politikalarının kapsamlı bir biçimde reddedilmesi, doğrudan katılım biçimlerine yeni bir alan açmış olsa da, devletle stratejik olarak doğrudan mücadele edecek yapıların, örneğin yeni bir *piqueteros* siyasi partisinin ortaya çıkması gibi, oluşmasını engellemiştir. O halde, yapısal dışlanmalarının zemini olan maddi koşulları dönüştüremiyorlarsa ya da bunları değiştirmeye ya da bunlara meydan okumaya yönelik hiçbir girişimde bulunmuyorlarsa, devleti betimleyen bu yeni hareketlerin varlığını ilan etme “potansiyeli” ne olabilir? Aynı biçimde, “gündelik yaşam deneyimi” ya da mikrososyal analiz perspektiflerinin, “varolan her şey” ile kesin bir zıtlık içinde duran bu sektörlerin dışlanmasının derecesini gerçekten kavrayıp kavrayamadıklarından emin değilim. Öyle görünüyor ki, “bütünlüğün” ortadan kaldırılmasıyla koşut kapsamlı bir vizyonun bulunmaması, son aşamada bu parçalanmış direnişlerin kendilerini daha geniş karşı çıkışlarla ve/veya özgürleşme eylemleri ile eklemlendirmelerini engellemektedir. Nihai sonuç da şudur ki, “gündelik yaşam deneyimleri” ne denli yenilikçi ya da özerk olursa olsun, dışlanmışlar dışlanmış olmayı sürdüreceklerdir. Geriye kalansa şudur, kapitalizme dolayısıyla sermayeye yönelik bir meydan okuma bulunmamaktadır. Parçalanma ve yerellik yeni olasılıklar ortaya çıkartabilir; ancak aynı zamanda gözardı edilemeyecek denli merkezi öneme haiz olan diğer özgürleştirici ve/veya meydan okuyucu politikalar üzerinde bir haciz uygular. Bu durum da bizleri, genel olarak kalkınmanın ne olduğu, ve kapitalist toplumlardaki yoksul ve dışlanmış kesimler için kalkınmanın ne anlama geldiği üzerinde ciddi bir biçimde düşünmeye zorlar. Bu konu bizi hem neoliberalizmin yeni ve neredeyse gözle görülmeyen emperyalizm formlarını başarıyla empoze etmesini sağlayan ekonomizminden, hem de postmodern/ kalkınmacılık sonrası kuramcılarının bu ekonomizme “direniyor” gibi görünürken kullandıkları

10 İşsizlerin hareketinde gözlenen hareketsizlik ve işbirliği (Gramsci'nin *transformismo* adını verdiği süreç) süreçlerine tasarruf sahipleri hareketinde, mahalle meclislerinde ve işgal edilen bazı fabrikalarda kurulan kooperatiflerde de rastlanmaktadır. Ancak işgal edilen fabrikalardaki kooperatiflerin büyük bir bölümü varlığını sürdürmektedir.

apolitik ve tarih-dışı yöntemden koparak, **kapitalizm ve ona karşı direnme biçimlerinin politik bir kavrayışına** dayalı bir eleştirel yeniden düşünme sürecine girmemiz gerektiğini gösterir. Böyle bir süreç, bugünün gerçekleri konusunda hala söyleyebileceği birçok şey bulunan bazı Marksist kategorilerin yeniden gündeme getirilmesini içermelidir. Diğer bir deyişle sınıf ve devlet, reddedilmesi değil, güncellenmesi gereken kategorilerdir. Bu nedenle şöyle bir sonuca varabilmemiz olanaklıdır: yeni *demos* politikaları üzerinde düşünebilmek için, neoliberalizmin maskesini düşürmek, postmodernizmin “yapısını çözmek” ve Marksizmi yeniden gündeme almak, bugün eleştirel siyaset biliminin karşı karşıya bulunduğu en temel sorunlardır. ■

Kaynakça

- Boron, Atilio (2005) *Empire and Imperialism : A Critical Reading of Michael Hardt and Antonio Negri*, New York : Palgrave Macmillan.
- Coates, David (2000) *Models of Capitalism: Growth and Stagnation in the Modern Era*, Cambridge: Polity Press.
- Cooper, Frederick ve Packard, Randall. (1997) *International Development and the Social Sciences: Essays on the History of Politics and Knowledge*, California: University of California.
- Escobar, Arturo. (1995) "Imagining a post-development era", Jonathan Crush (der.), *Power of Development* içinde, London: Routledge.
- Gindin, Sam. (2001) "Turning Points and Starting Points: Brenner, Left Turbulence and Class Politics", *Socialist Register: Working Classes. Global Realities*, London: Merlin Press.
- Gowan, Peter. (1999) *Global Gamble. Washington's Faustian Bid for World Dominance*, London: Verso.
- Gramsci, Antonio. (2003) *Prison Notebooks*, New York: International Publisher.
- Hirst, Paul ve Thompson, Graham. (1996) *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*, Cambridge: Polity Press.
- Hollingsworth, J. Rogers ve Boyer, Robert. (2000) *Contemporary Capitalism: The Embeddedness of Institutions*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoogvelt, Angie. (1997) *Globalization and the Post-Colonial World. The New Political Economy of Development*, London: McMillan Press.
- Mouzelis, Nicos. (1988) "Sociology of Development: Reflections on the Present Crisis" *Journal of the British Sociological Association*, 22 (1).
- Munck Ronaldo ve O'Hearn, Denis. (2001) *Critical Development Theory*, New York : St. Martin's Press.
- Negri, A. ve Cocco, G. (2003) "El trabajo de la multitud y el exodo constituyente, o el quilombo argentino", Negri et al (der.), *Dialogo sobre la Globalizacion, la Multitud y la Experiencia Argentina* içinde, Buenos Aires: Paidos.
- Negri, A., Cocco, G., Altamira C. ve Horowicz, A. (2003) *Dialogo sobre la Globalizacion, la multitud y la experiencia Argentina*, Buenos Aires: Paidos.
- Panitch, Leo (1994) "Globalisation and the State", *Socialist Register*, New York: MRP.
- Panitch, Leo. (2001) "Reflections on Strategy for Labour", *Socialist Register: Working Classes. Global Realities*, London: Merlin Press.
- Panitch, L. and Gindin, S. (2002). "Gems and Baubles in Empire", *Historical Materialism*, 10: 2.
- Panitch, Leo ve Gindin, Sam. (2004) "Global Capital and American Empire", *Socialist Register*, New York: MRP.
- Schuurman, Frans. (2000) "Paradigms lost, paradigms regained? Development Studies in the Twenty-First Century", *Third World Quarterly*, 21 (1).
- Saul, John. (2002) "Identifying class, classifying difference", *Socialist Register: Fighting Identities-Race and Ethno-Nationalism*, London: Merlin Press.
- Svampa Maristella ve Pereyra, Sebastian. (2003) *Entre la Ruta y el Barrio. La Experiencia de las Organizaciones Piqueteras*, Buenos Aires: Biblos.
- Wood, Ellen M. (1997) "What is the 'postmodern' agenda?", Ellen M. Wood ve John Bellamy-Foster (der.), *In Defense of History. Marxism and the Postmodern Agenda* içinde, New York: Monthly Review.